

קול צופיין

גיליון מס' 1039

קול צפ"ר נשאו קול יחדו ירננו

השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל **וארא תשפ"א**

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר יתנו לה' - לך נתתים מהלכות תרומות ומעשרות

וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִפִּיתִי אֶת מִצְרַיִם

מוליד לימין משה זרוע תפארתו

במקומות רבים אנחנו קוראים כי ה' מבטיח למשה שהוא מוציא את בני ישראל ממצרים ביד חזקה. כך כתוב בפרשת וארא "וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֵנִי ה' בְּנֹטְתִי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם, וּבִפְרֹשֶׁת שְׁמוֹת בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים.

הנביא ישעיהו אומר שיד ה' פעלה דרך ידו של משה. "מוליד לימין משה זרוע תפארתו בוקע מים מפניהם לעשות לו שם עולם" (ישעיה סג יב). לכן מדגישה התורה בכל עשר המכות שידו של משה פועלת את המכה. וזה פירוש דברי ה' למשה "רֵאָה כְּלִי־הַמִּפְתִּים אֲשֶׁר־שְׁמַתִּי בְיָדְךָ וְעַשִּׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲהוּ."

זו הסיבה שבסנה ה' מלמד את משה את חשיבות היד שלו, גם בעת הצרעת וגם בעת הפיכת המטה לנחש והנחש למטה. "וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' מִה־נָּה בְיָדְךָ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכְהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנֹחַשׁ וַיִּנָּס מֹשֶׁה מִפְּנֵי: וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחַז בְּזַנְבּוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחַזֵּק בְּזֶוּ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַף: וּבִמְכַת הַבַּרְד אֲנִי רוֹאִים שְׁמֹשֶׁה מִבֵּין אֶת חֲשִׁיבוֹת כְּפִי, כַּשֶּׁהוּא עוֹצֵר אֶת הַבַּרְד בְּפִרְשֵׁת כְּפִיִּים.

אצבע אלקים הוא

את ההבנה הזו מבינים החרטומים במכת כינים, והם אומרים לפרעה שהמכות שבאות ביד משה הן מכות מיד אלוקים. "אצבע אלקים הוא". פרעה מתעקש לחשוב שזו רק יד משה, ולא יד אלוקים. ובאמת משה הוא חרטום מוכשר שפועל על דעת עצמו בלבד.

המחשבה הזו חלחלה גם אלינו, ובני ישראל חושבים כך ליד ים סוף, מצד אחד מאמינים בה' וצועקים אליו ומצד שני כועסים על משה שהוציאם ממצרים. הם חושבים שזו פעולה אישית שלו ולא שליחות ה' (רמב"ו). כנגד המחשבה הזו אומרים משה ואהרן לעם ישראל "ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם ממצרים". לא אנתנו "ונחננו מה".

למרות זאת חוזרים בני ישראל ברפידים ושואלים "היש ה' בקרבנו אם אין?". בעקבות השאלה מופיע עמלק שבמלחמה איתו מתגלה לישראל שיד ה' פועלת בתוך יד משה "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יִנִּיחַ יָדוֹ וְגָבַר עַמְלֵק". גם כיסא ה' בעולם מתגלה דרך מקום ישיבת משה "וַיִּדֵי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ־אֹכֵן וַיִּשְׁימוּ תַחְתָּיו". ודרכו מתנהלת המלחמה של ה' בעמלק: "וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כִּסֵּי הָיָה מְלַחֶמָה לְה' בְּעַמְלֵק מִדָּר." ואמרו חכמינו "אין ה' שלם ואין הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק".

ה' עז לעמו יתן - כמו שנתן למשה

בפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך" הכתובות בתפילין כתוב כי החובה להניח תפילין היא בגלל שה' הוציא את ישראל ממצרים ביד חזקה. "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּזְכְּרָה תּוֹרַת ה' בְּכָפֶיךָ בִּי בְּיַד חֲזָקָה הוֹצֵאתִי ה' מִמִּצְרַיִם". כן חוזרת התורה ואומרת בפרשת "והיה כי יביאך" שנית "וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ בִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצֵאתִי ה' מִמִּצְרַיִם."

הקשר בין היד החזקה של ה' ליד שלנו היא בגלל שמטרת הנחת התפילין היא לעשות לנו מה שה' עשה למשה. לתת את כוחו בתוכנו. כך אומרת הגמרא שהתפילין הן עוז ה' שניתן לישראל. "ואין עזא אלא תפילין, שצאמר, (תהלים כט) ה' עז לעמו יתן. ומנין שהתפילין עז הם לישראל? דכתיב, (דברים כח) 'ויראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מפוך'. ותנא, רבי אליעזר הגדול אומר, אלו תפילין שבראש" (ברכות ו ע"א).

מינה ה' נאדר - דרך ימין משה

לכן אנו מדגישים בשירת הים כי יד ה' היא העושה פלא. "יְמִינְךָ ה' נֹאדְרִי בְּכַף יְמִינְךָ ה' תִּרְעַץ אוֹיְבִי". למרות שבפועל מה שבני ישראל ראו היא יד משה. "וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיִּזְלַח ה' אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עָזָה כָּל־הַלִּילָה וַיִּשָּׁם אֶת־הַיָּם לְחַרְבָּה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם". הם רואים את כוח ה' שמתגלה דרך משה, ומאמינים בכוח הזה. "וַיֹּרֵא יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעַם אֶת־ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עָבָדוּ."

מקדש ה' פוננו יְדִיךָ - גְדוֹלִים מַעֲשֵׂי צְדִיקִים

על הכוח המופלא הזה שרים בני ישראל בשירת הים "מקדש ה' כוננו יְדִיךָ". כשבמועל הידיים שכוננו את בית המקדש הן הידיים של משה, של בצלאל ושל כל הגברים והנשים שעבדו וטוו את העיזים. באותה שעה של קריעת ים סוף בידי ה' דרך ידי משה, הם מבינים שגם המקדש יבנה כך. הגמרא אומרת שגילוי האלוקות הזה הוא גדול יותר מבריאת העולם. "דַּרְשׁ בַּר קַפְרָא, גְדוֹלִים מַעֲשֵׂי צְדִיקִים יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה שְׁמַיִם וְאָרֶץ, דְּאֵלֹי בְּמַעֲשֵׂה שְׁמַיִם וְאָרֶץ כְּתִיב, (ישעיה מו) 'אִף יְדֵי יְסֻדָּה אָרֶץ וַיִּמְיֵי טְפָתָה שְׁמַיִם', וְאֵלֹי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים כְּתִיב, (שמות טו) 'מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּתְּ ה', מִקְדָּשׁ ה' פִּנְנֵנו יְדִיךָ" (כתובות ה ע"א). הא למדת שהמקדש שנקרא מַעֲשֵׂי צְדִיקִים, כונן על ידי ה' דכתיב מִקְדָּשׁ ה' פִּנְנֵנו יְדִיךָ.

אין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל, ובזמן שכל ישראל

שם

על מעשרות בזמן הזה כותב הרמב"ם: "התרומה בזמן הזה ואפילו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד, ובזמן שכל ישראל שם שנאמר 'כי תבואו' ביאת כולכם כשהיו בירושלם ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירושלם שלישית, לא כשהיו בירושלם שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן, ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה. וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם, כתרומה" (הלכות תרומות ומעשרות פרק א' הל' כ"ו וכך פוסק השו"ע ז"ל שלא ב').

מה ירושת אבותיך בחידוש כל דברים הללו, אף

ירושתך

יש אומרים שגם אם חלק מעם ישראל נמצא בארץ חוזרים לארץ ולפירותיה הקדושה הגדולה וחייבים במעשרות מהתורה. ולמדו כן מהגמרא (ערכין לב ע"ב) שאומרת: "מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה, אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה; ואומר: 'הביאת ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה; מקיש ירושתך לירושלם אבותיך, מה ירושת אבותיך בחידוש כל דברים הללו, אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו'".

הגמרא דיברה על שביעית וכך גם בתרומות ומעשרות, אך לא בחלה שלשם חיובה מהתורה צריך שרוב ישראל יהיו בארץ ישראל. "דתניא: כבואכם אל הארץ - אי כבואכם, יכול משננסו לה שנים ושלושה מרגלים? ת"ל: כבואכם - כביאת כולכם אמרתי, ולא כביאת מקצתכם, וכי אסקינהו עזרא לאו כולהו סלוק" (כתובות כה ע"א).

הראב"ד פוסק שבימינו תרומות ומעשרות הן חיוב מהתורה. הרמ"א מביא את דעתו בשו"ע, ומסיים "אך לא נהגו כן". וכוונתו היא שלא נהגו בארץ ישראל שתרומות ומעשרות מהתורה. שהרי בחו"ל לא נוהגים תרומות ומעשרות בכל מקרה, ובארץ ישראל נוהגים תרומות ומעשרות בכל מקרה מדרבנן.

בדורנו - קרובים לרוב העם שיושב בארצו

ההלכה הזו חשובה לא רק למי שאחזו בולמוס, אלא לכל אחד ואחד מאיתנו. ממנה למדנו שיש מדרגות יותר גדולות של השראת שכינה בארץ ישראל כשרוב עם ישראל יושב בתוך הארץ. בדור שלנו אנחנו קרובים לזה יותר מכל דור אחר בזמן חורבן בית ראשון.

בימינו מספר היהודים בעולם הוא 14.5 מיליון, ומספר היהודים בארץ ישראל הוא 6.9 מיליון. לפי זה יוצא שכאשר יהיו בארץ 7.25 מיליון יהודים רוב עם ישראל יושב בארץ ישראל, ויהיו תרומות ומעשרות מהתורה, וזה לא רחוק.

ממה מפרישים תרומות ומעשרות?

אין תורמין אלא מן היפה

כשמפרישים תרומות ומעשרות צריכים להפריש מן המשובח ביותר. כך כתוב בתורה: "כל חלב יצקה וכל חלב תירוש ודבש ראשיתם אשר יתנו לה" - לך נתתים" (במדבר יח ב'). והתרגום הוא "כל טוב משח וכל טוב חמר ונעבור ראשיתיהו ד' יתנון קדם ה' לך יתבנתו". כל הטוב. לא כמו שעשה קין שהביא מן הפחות שהיה לו. אלא כמו הבל שהביא "מבכורות צאנו ומחלביהו". כן אומר הנביא מלאכי (א ה) "וכי תגשון עגור

הלכות מעשרות

קדושת הארץ מתגלה רק כשעם ישראל בתוכה

גם קדושת ארץ ישראל שנבראה בששת ימי בראשית מתגלה דרך קדושת עם ישראל שיושב בארצו. כך אנחנו רואים בהלכות תרומות ומעשרות, הלכות חלה, הלכות שביעית וכד' שתלויות בכך שעם ישראל ישב כולו בארץ ישראל. שכאשר עם ישראל בגלות - קדושת הארץ לא מתגלה בשלמות ופירותיה לא ניתנים כמו בזמן שבניה עליה. כאשר עם ישראל חוזר לארצו, קדושת הארץ מתגלה גם בפירותיה שניתנים בעין יפה וגם בהלכות התלויות בארץ שחלות באופן מלא מהתורה, ומגלות את הקדושה הגדולה שנמצאת בה.

קדושת הארץ בפירותיה בזמן הגאולה

כך כותב הב"ח (רה) על קדושת הארץ המתגלה בעם ישראל בעת הגאולה. "קדשת הארץ הנשפעת בה מקדשת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדשת השכינה השוכנת בקרב הארץ". והקדושה הזו תלויה בעם ישראל "כי על כן הזהיר ואמר בסוף פרשת מסעי 'ולא תטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל'. ואמר אם תטמאו את הארץ - נמשכת הטמאה גם בפירותיה היונקים מןה, וכבר נסתלקה השכינה מקרב הארץ אשר אני שוכן בתוכה' ממש בגוף הארץ, נסתלקה מןה הטמאה שטמאתם אותה".

וממשיך ואומר כי גם בני ישראל מאבדים את הקדושה שלהם כשהם אוכלים מפירות הארץ שאין בהם שכינה "ונמשך מזה כי גם פן אנכי מסלק שכינתי מתוך בני ישראל. כי עד עתה 'היכל ה' המה' היו בני ישראל, לפי שהשכינה היתה שורה בקרבם ממש. ועתה באכלם פרות היונקים מטמאת הארץ - נסתלקה השכינה. פי קשהטמאה נקטת עם אכילת פרות בתוך בני ישראל יוצאת כנגדה הקדשה מקרב ישראל" (ב"ח או"ח רח).

טבל ונבילה - מאכילין אותו נבילה

חומרת אכילת אוכל לא מעושר היא גדולה יותר מאיסורים אחרים, ולכן אם חולה נוטה למוות וחייב לאכול אוכל כלשהו, יאכילוהו נבילה ולא יאכילוהו טבל. "תנו רבנן: מי שאחזו בולמוס - מאכילין אותו הקל הקל, טבל ונבילה - מאכילין אותו נבילה, טבל ושביעית - שביעית. טבל ותרומה - תנאי היא". כל המחלוקת בין התנאים היא כשאי אפשר לעשר את הטבל או שאין זמן או שאין מספיק אוכל. לדעת ת"ק מאכילים אותו טבל כי איסורו יותר קל, שאפשר לעשר אותו. ולדעת בן תימא יאכל תרומה ולא טבל, כי תרומה ראויה לכהן לאכילה (יומא פג ע"א). בזמן הזה שאיסור אכילת טבל הוא מדרבנן, עדיף שהחולה יאכל טבל שאיסורו מדרבנן בימינו ולא יאכל נבילה שאיסורה בימינו מהתורה.

לְבַח אֵין רָע? וְכִי תִגְשׁוּ פֶסַח וְחֻלָּה אֵין רָע? הַקְרִיבֶהוּ נָא לְפָחֶתְךָ, הַיְרָדְךָ אוֹ הַיִּשָּׂא פְּנֶיךָ אָמַר ה' צְבָאוֹת."

אמנם בימינו, שאין התרומות והמעשרות מהתורה, אין חובה להביא מהטוב והמשובח כיוון שהם הולכים לאבדון ולא לאכילה. כך כתב השו"ע: "אין תורמין אלא מן היפה. ונראה לי שהשתא דלאיבוד אולא מפני הטומאה, אין להקפיד בכך; ומיהו במעשר הניתן ללוי ולעני, יש להקפיד" (יורה דעה שלא נב).

לא נותנים אחד מחמישים

מהסיבה הזו גם לא נותנים את השיעור שאמרו חכמים, תרומה גדולה אחד מחמישים וזהו תרומה - תרי ממאה. ובימינו נותנים כל שהוא, כי אין לכהן רווח ממנה (שו"ע שלא ט). אמנם בשאר התרומות שאדם נותן, כגון מעשר עני לעניים בשנים ג' ו' לשמיטה - צריך לתת מן המשובח. גם מעשר ראשון ללוי צריך להיות מהמשובח, וכך בכל דבר של מצווה צריך לקחת מהמשובח תחילה.

חיוב מעשר מפירות וירקות מהתורה

לדעת הרמב"ן רק יין ושמן חייבים במעשר מהתורה. "ופשוטו של מקרא כך הוא, שאפילו זיתים וענבים מעשר שלהם אינו מן התורה עד שיעשו תירוש ויצהר. ותהיה בזה נזרה, שכבר טעו בו מגדולי המחברים" (רמב"ן דברים פרק יד פסוק כב).

הרדב"ז בתשובותיו (ח"א תקסג) כותב שכל פירות שבעת המינים הם מהתורה (כדעת הראב"ד בשהט מקובצת ב"מ פח). והרמב"ם פסק שכל פרי העץ חייב במעשר מהתורה לעומת ירקות שחייבים במעשר רק מדרבנן (עי' רמב"ם הלכות תרומות פ"ב הלכה א והלכה ו).

רוב הפוסקים פסקו שרק מעשר חיטים, ענבים וזיתים הם מהתורה (רש"י ברכות לו. שבת סח. בכורות לו. ראב"ד בהלכות מעשר פרק א הלכה ט). שאר פירות האילן וירקות הם מדרבנן (ראה המב"ט ג סח, והחיד"א בברכי יוסף שלא ס"ק ד).

גבולות הארץ לעניין מעשרות

זאת הארץ לגבולותיה - נפקא מינא למצוות

הקב"ה אומר למשה רבנו ע"ה: "זֶּה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרָתְךָ אֲלֵהֶם כִּי-אַתֶּם בָּאִים אֶל-הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלֶה לְכַבֵּן בְּנִחְלָה אֶרֶץ כְּנָעַן לְגִבְלֹתֶיהָ" (במדבר, לד, ב). הסביר רש"י "לפי שהרבה מצוות נהגות בארץ ואין נהגות בחו"ל, הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סיבב. לומר לך, מן הגבולים ולפנים המצוות נהגות". על זה כותב בעל "כפתור ופרח" כי יש נהר ששמו קוסמיא ליד צידון, ונקרא כך מפני שהוא חותך בין ארץ ישראל לחו"ל ש"קוסמיא" בערבית זה "חתך".

אילן על גבול חו"ל

מִרְן הִרְבַּ אֲלֵיהוּ זְצוּק"ל הִיּה מִמְחִישׁ לָנוּ אֵת קְדוּשַׁת הָאָרֶץ עַל פִּי הַהֲלָכָה שְׁאוּמֵרַת "אֵילָן שְׁעוּמֵד בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְנוֹפֵו נוּטָה לָאָרֶץ, או עומד בארץ ונופו נוטה לחוצה לארץ הכל הולך אחר העיקר, היו מקצת שרשיו בארץ ומקצתן חוצה לארץ אפילו היה צחיח סלע מבדיל ביניהן הרי טבל וחולין מעורבין זה בזה" (רמב"ם תרומות פרק א הלכה כד). והיה אומר כי אם היו שני אילנות צמודים זה לזה, אחד מצד ארץ ישראל והשני מצד חו"ל, בראשון יש קדושת השכינה ופירותיו מעורבים עם קודש וחייב במעשר עם ברכה, והשני פירותיו חולין ומותרים באכילה בלי תרומות ומעשרות.

גבולות הארץ, ירושלים ובית המקדש - יתרחבו לעתיד לבוא
ואנ"פ שהשני כולו חולין, עתיד הוא ליהפך לקדושה, שהרי אמרו חז"ל

כי כשיבוא המשיח הקב"ה ייתן לנו גם את הקניין וקניינו והקדמוני, שהם עמום ומואב ואדום. גם גבולות ירושלים יתרחבו, בכדי שנוכל לאכול מעשר שני וקרבתות בתוך ירושלים. גם גבולות ביהמ"ק יתרחבו שהרי יש קרבתות שנאכלים רק בתוך ביהמ"ק, ולא יהיה מספיק מקום בגבולות בית המקדש כמו שהיה בימי בית ראשון ובית שני.

פירות מסביבות ארץ ישראל

לכן יש במקומות שהם סביבות ארץ ישראל גם קצת קדושה. כך כותב השו"ע "התרומות ומעשרות אינם נוהגים מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ונביאים התקינו שיהיו נוהגים אפילו בארץ שנער, מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכים ושבים שם. וחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגים אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב, מפני שהם סביבות לארץ ישראל". "סוריא, הקונה בה שדה חייבת בתרומות ומעשרות מדברי סופרים. ושאר הארצות, אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן" (שו"ע יו"ד שלא).

כותב רבי חיים סתהון בספרו "ארץ החיים" כי לא ראינו מעשרים ירקות ופירות שמביאים מעמון, ממצרים ומבבל, והביא את שו"ת רדב"ז שכתב: "ולא מיבעיא במקומות הרחוקים מא"י אלא אפילו סוריא ודמשק ומצרים, אם נהגו שלא לתת המתנות מניחים אותם על מנהגם דהא אפילו לענין תרומות ומעשרות דטבלי לא חזינן דמחו בהו, כ"ש במתנות (כהונה) דלא טבלי" (חלק ב סימן תרטט).

כאשר עם
ישראל חוזר
לארצו,
קדושת הארץ
מתגלה גם
בפירותיה
שניתנים בעין
יפה וגם
בהלכות
התלויות בארץ
שחלות באופן
מלא מהתורה,
ומגלות את
הקדושה
הגדולה
שנמצאת בה

אין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע ממעשר

גידולי גויים בארץ

כתוב במשנה (הלה פ"ב מ"א) "פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ - חייבים בחלה. יצאו מכאן לשם - ר' אליעזר מחייב ור' עקיבא פוטר". הסביר הר"ש משנה זו, שבזמן שבאו לארץ ישראל, התחייבו בחלה מיד בהיכנסם לארץ. בצקים של הגויים שמצאום נלושים ומוכנים חייבים בחלה כיוון שגמר מלאכתם ואפייתם נעשו על ידי ישראל. והטעם הוא כי אין לגוי שום קניין בארץ ישראל, וכל מה שגוי מגדל בארץ ישראל אפילו אם זה שטח שלו, נחשב של עם ישראל לעניין תרומות ומעשרות. ובלשונו: "עד שלא נכנסו לארץ - למפרע ירשו. דאמר רבי דוסתי בשם רבי שמואל בר נחמן: 'לְיַרְדֵּן אָתָּן' - אין כתיב כאן, אלא לְיַרְדֵּן נִתְּתָי - שכבר נתתי".

הקונה זיתים מגוי וכבשם - חייב מעשר בברכה

כן כתב החיד"א "זיתים הנלקחים מהעכו"ם בארץ ישראל וכובשים אותם ישראל בחומץ או במלח חייבות במעשר" (הרדב"ז בתשובה כתיבת יד סימן שני אלפים ק"ז). וכן כתב מהרצ"ו זצ"ל בשער המצות פרשת וילך דף ס"ב ע"א). וחייב להפריש מהם תרומות ומעשרות עם ברכה, כיוון שגמר המלאכה היה בידי ישראל (עיי' בשו"ע סי' שלא סעי' ד, ז, וכן לארץ החיים עמודים 207-210). אבל אם הגוי עשה גמר מלאכה, היינו בלשון חז"ל "מירוח", אין צורך לעשרם (ועיי' לרמב"ם פ"א מהל' תרומות הלכה י-יא). והוא הדין בתורמוס שלא ניתן לאכילה שנקנה מגוי לפני גמר מלאכה, אם גמר מלאכה ביד ישראל - חייב במעשר עם ברכה.

אבל מי שלוקח שומשומין מן העכו"ם בארץ ישראל ועשה מהן שמן אינו חייב לעשר, וכן המנהג פשוט (ברכי יוסף יורה דעה סימן שלא ס"ק יח-כ). כי הם ראויים לאכילה גם קודם שחיתן. גם מי שקנה ענבים מנוכרים ועשה מהם יין, חייב לעשר בלי ברכה. כיון שהנוכרים נוטעים אותם על דעת אכילה, והם ראויים לאכילה קודם עשייתם יין (עיי' ארץ החיים 206-208).

הפרשת תרומות ומעשרות להבא

אם מצויים בחצרו עצי פרי וירק, וחושש שמא ילדיו הקטנים יקטפו מהם ויאכלו ללא מעשר, אזי יכול להפריש להבא. דהיינו, ייקח למשל מהנענע חתיכה בידו ויאמר "הריני מוציא מעשר על נענע זה לכשייתלש".

ואם זה עץ פרי כגון אפרסקים או אגוזים, ייקח פרי תלש ויאמר "הרי זה יהא מעשר על כל הפירות שבעצים אלו לכשייתלשו". וזאת בתנאי שהפירות הביאו שליש גידולם (ע"פ שו"ע י"ד ס' של"א סעי' נ"ה, ועיין שם כיצד מפרישים מע"ש בירושלים).

קביעות במעשר מהגינה

אם יש לאדם עץ פרי הגדל בחצרו, ואוכל פרי אחד בחצר - פטור ממעשרות. שנאמר: "בְּעֵרְתִי הַקֶּדֶשׁ מִן הַבַּיִת" (דברים כו, ג), הרי שהמצווה מהתורה חלה רק על הפירות שהגיעו לבית (ב"מ פה ע"א). כתב הרמב"ם (הל' מעשר פ"ד ה"ד): "וכן סוכות שעושין ביני כרמים וביני הגנות בימי הקיץ, אע"פ שדרין בהן כל ימי הקיץ ויש בהם ריחים ותרנגולין - אינן קובעין למעשר". אמנם אם אוכל יותר מפרי אחד, כיוון שזה בתוך חצר ביתו - חייב. וכן אם הניח מהפירות בכיסו הרי זה נחשב כקבע וחייב במעשרות.

סימן טוב

כל אדם צריך לעשות לעצמו סימן שקונה פירות וירקות, שלא יכניסם למקרר עד שיפריש מהם תרומה, או שישים סימן על המקרר. ובגמרא "דאמר רב חנינא חזוואה חזקה הוא על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן" (עירובין לב ע"א).

סידור למי שאין לו סידור

יש שאומרים משם החזו"א ואחרונים שאם אדם אינו יודע כיצד להפריש תרומה, יתן אחד ממאה ויאמר "אני מכוון כמו שכתוב בסידור פלוני ויהיה חשוב כאילו הפרשתי תרומה". ודבר זה מועיל בתנאי שיהיה לו סידור. וכל זה רק בשעת דחק. אבל לכתחילה צריך ללמוד את דרך המעשרות ולקרוא ולהבין מה שכתוב בסידור.

בצל שהצמיח עליהם

הקונה בצל שגדל בארץ ישראל ורואה שצמחו בו עלים ירוקים, אם לא התכוון שיצמחו - לא חייב לעשר פעם נוספת. אבל מי שמגדל ירקות בתוך ביתו חייב לעשר אותם (ע"פ בירושלמי מעשרות פ"ה הלכה א').

הפרשת תרומות ומעשרות במחשבה

כתוב בתורה "ונחשב לכם תרומתכם". בשו"ע נפסקה הלכה: "המתכוון לומר תרומה ואמר מעשר, או רוצה לומר מעשר ואמר תרומה - לא אמר כלום, עד שיהיו פיו וליבו שווים. הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו כלום - הרי זה תרומה, שנאמר: ונחשב לכם תרומתכם". כלומר, מותר להוציא תרומה במחשבה ולא חייב לומר בפה, משא"כ שאר דברים שאדם צריך לומר בפיו (י"ד ס' של"א סעיפים נ"ה נ"ו).

אורח שבא לחברו ביום חול ומגישים לו פירות, והוא אינו יודע אם פירות אלו מעושרים או לא, והוא מתבייש לשאול את המארח אם עישר או לא, מה יעשה?

מהדין, ברגע שהצלחת מוגשת לאדם, הרי כאילו הקנו לו אותה. ומעתה כל הירקות והפירות שבה שייכים לו. ועל כן יכול להפריש תרומה, ולא יאמר בפה שלא תהא לו אי נעיונות עם בעה"ב, אלא יחשוב בלבד (ע"פ שו"ע י"ד ס' של"א סעי' מ"ו). ויקצה מקום מסוים בצלחת לכך, ואחרי סיום אכילתו יגרום לכך שהשיירים שהם תרומה גדולה ותרומת מעשר יישמרו בקדושתן וברור שלא יאכלו אותם אחרים.

והי רצון שנוזה לראות את כל יושבי ארץ ישראל עליה. ונוזה לראות עין בעין את החזרת השכינה לציון ולכל מרחבי ארץ ישראל כולה. ונוזה לקיים את כל המצוות התלויות בארץ בהידור רב ובשמחת עולם. אמן.

סיפורים על הרב זצ"ל

לחיים, לחיים

סיפר הרב מנחם גלובובסקי מרחובות: רבות סופר על החיבור הנפשי בין הרב אליהו זצ"ל לבין הרבי מחב"ד. באחת הפעמים שהגענו אל הרבי כשליחים של חב"ד, נוכחנו שוב עד כמה החיבור הזה אמיתי. הרבי היה נוהג לשלוח אותנו מדי פעם לרב מרדכי אליהו זצוק"ל עם שליחויות שונות. באחת הפעמים שהיינו אצלו שלח איתנו הרבי שני בקבוקי וודקה לשני הרבנים הראשיים. בשעה שהוא נתן לנו את הבקבוקים, הוא ביקש מאתנו להגיד לרבנים שאין חשש של תרומות ומעשרות, כי הם עשויים מפירות של חו"ל. הגענו לארץ והבאנו את הבקבוקים לשני הרבנים הראשיים. הרב אליהו זצ"ל קיבל את הבקבוק, סובב אותו בידו, ולפני שהספקנו לומר משהו הוא שאל האם הופרשו תרומות ומעשרות מהפירות שמהם נעשית הוודקה.

נבהלתי. אבל בהכירי את הקשר המיוחד שהיה בין הרב אליהו לרבי מחב"ד עניתי מיד כי כשהרבי נתן לנו את הבקבוקים הוא ביקש למסור כי אין חשש תרומות ומעשרות בוודקה הזאת, כי היא מפירות חו"ל.

הלוואה במתנה

ערב פסח אחד פגשתי חבר שהיה מקורב מאוד לרב אליהו זצ"ל, וראיתי שהוא קצת טרוד. שאלתי אותו מה העניין, והוא סיפר לי כי הרב אליהו בירך אותו לקנות דירה. לאחר הברכה, הוא מצא דירה טובה ורצה לחתום חוזה, אבל היו חסרים לו 70 אלף שקלים בשביל החתימה. הוא חזר אל הרב, והרב אמר לו שלפני פסח הוא יקבל את הכסף החסר. והנה, עוד כמה שעות מגיע פסח והוא עדיין לא קיבל אותו.

כשהגעתי לביתי סיפרתי את הסיפור לאשתי, והיא בטובה אמרה לי: יש לנו בחשבון 70 אלף שקלים פנויים. נלווה לו אותם לשנתיים כדי שיקנה את הדירה. מיד התקשרתי אליו והודעתי לו: יש לך 70 אלף שקלים לפני פסח, לך תחתום על הדירה. הוא שמח והודה לנו מאוד, הגיע לקחת את הכסף ובשעה טובה חתם על חוזה לקניית הדירה.

כעבור שנתיים, בערב פסח, הוא הגיע אלי ואמר: הגיע מועד הפירעון. אמרתי לו: אני יודע שאין לך, ואני מוותר לך על החזרת הלוואה. הוא הוריד את ראשו והחל לבכות. שאלתי אותו למה הוא בוכה והוא סיפר: הייתי אתמול אצל הרב זצ"ל, סיפרתי לו שאני צריך להחזיר חוב של 70 אלף שקלים ואין לי מאיפה להחזיר, אני לא יודע מה לעשות וממש אובד עצות. והרב השיב לי: הם יוותרו לך על החוב. והנה, עכשיו אתה מוותר לי, ממש כדברי הרב. סיפרתי לו: האמת היא שאת כל הכסף שאני צריך לתת מעשר וצדקה השנה כבר חילקתי, ולא חשבתי לוותר לך על החוב. אבל אמי נפטרה לפני כחודשיים והשאירה ירושה שחלקי בה הוא 700 אלף שקל, ואני צריך לתת מזה מעשר של 70 אלף שקלים, בדיוק כסכום החוב שלך. לכן החלטתי לוותר לך.

תשובה כהלכה

שניכה לחלות. מה ענין הפרשת חלה? האם יש ענין להפריש חלה בראש חודש? מצווה גדולה עם ערך רב. בכל בריאה יש קדושה, לכן מכל דבר שאדם מפרישים מעשרות. מכל מה שנולד בעדר. גם מכל דבר שאדם יצר כמו עיסה ולחם - מפרישים מעשרות, כי בתוכו יש משהו קדוש. אבל אין ענין דווקא בראש חודש.

אע"פ סח"ר. האם מותר להביא מעשר מסחורה במקום כסף, אם העמותה שמקבלת מטכיסה לנך? אם כן, האם במחיר עלות או במחיר מכירה? אפשר בסחורה, במחיר שבו העמותה הייתה קונה.

אע"פ מתוק. האם מותר לקחת מכספי מעשרות או צדקה על מנת לקנות מתקנים לחלק לחולים בבית-חולים? כן, אלא אם כן קיבלת על עצמך רק לצורכי עניים.

טהרת ישראל
ממשיכים בדרכו של מרן ומרבים טהרה בהידור
ארגון "טהרת ישראל" ע"ש אביהם של ישראל
מורנו ורבנו הראשון ל"ה מרדכי אליהו זצוק"ל
פיקוח על חתנו, בניה ותפעול מקוואת טהרה ע"פ פסקי מרן הרב זצוק"ל למקוה טהרה המהודר והטוב ביותר
taharatyisrael@gmail.com | 052-7695508